

Jan Christensen, Per Cornell, Johannes Daun & Martin Linde (red.), *Göteborg genom tiderna: Nedslag i stadens sociala och politiska historia* (Göteborg: Daidalos 2021). 692 s.

Göteborg fyllde 400 år 2021, ett firande som på grund av de pandemiska förhållandena fick skjutas upp till 2023. Detta är dock inte första gången det sker, även 1921 års 300-årsjubileum sköts upp två år och firades först 1923 med bland annat en stor jubileumsutställning. Till skillnad från förra gången saknas dock en traditionell komponent i årets jubileumsfirande, nämligen en av kommunen beställd vetenskapligt framställd stadsmonografi. Som tiden bjuder blev det i stället en fotobok. Tendensen hos kommunerna att i allt mindre grad intressera sig för att låta historiker granska den egna historien är tydlig. Det finns många anledningar därtill, både ekonomiska och akademiska, men det väcker till eftertanke kring den akademiska historieforskningens roll i samhället när dess tidigare etablerade roll, så tydligt knuten till den så kallade tredje uppgiften, börjar försvinna. Frågan diskuteras men bör kanske diskuteras i större utsträckning.

Redaktörerna Jan Christensen, Per Cornell, Johannes Daun och Martin Linde verkar hur som helst ha bestämt sig för att föredömligt själva, med stöd av ett antal stiftelser, ge ut en rejäl antologi med fokus på Göteborgs sociala och politiska historia. Boken, där 21 forskare inom olika historiska och arkeologiska inriktningar medverkar, är ett imponerande verk där ett stort antal perioder, händelser och företeelser behandlas utifrån olika angreppsvinklar och med olika perspektiv. Tänkt publik är en historieintresserad allmänhet, vilket redaktörerna menar motiverar bredden.

Antologin är indelad i tre teman. Det första temat, som behandlar stadens självbild och regionala roll, inleds med ett kapitel av Jan Christensen om den så kallade Göteborgsandan, alltså idén om en lång tradition av politiskt samförstånd mellan samhällsklasserna. Christensen argumenterar för att Göteborgsandan om något har varit en ideologisk konstruktion, en idé om en "Saltsjöbadsanda i miniatyr" som blev särskilt viktig i kommunpolitiken under efterkrigstiden. Lars Nyström och Erik Hallberg undersöker Göteborgs historiska roll som andrestad, där de lyfter fram hur stadens tidigare historiska självbild som Sveriges "port mot väster" har bytts ut mot en bild av "evenemangsstaden" vilket enligt författarna har påverkat stadsbyggnationen negativt, där stadens historia går förlorad i stadsplanen.

I Per Cornells bidrag behandlas Göteborgs förhistoria, i form av Nya Lödöse, som Cornell beskriver utifrån skriftliga källor och arkeologiska fynd. Nya Lödöse var enligt Cornell av allt att döma en plats som spelade en viktig roll i den tidigmoderna utvecklingen i regionen. Även Oscar Ortman behandlar Nya Lödöse i sitt kapitel, men då utifrån en historiografisk ut-

gångspunkt, det kulturhistoriska fokuset på undersökningen av Nya Lödöse inför Jubileumsutställningen 1923, där själva utställningen verkar ha varit i centrum för undersökningen. Lena Larsson Lovén och Anita Synnestvedt fokuserar i sitt kapitel på stadsomvandlingen vid 1923 års jubileumsutställning och inte minst de antika influenser som präglade mycket av byggnationen kring Götaplatsen och Näckrosdammen. Linus Karlsson, Erik Hallberg och Lars Nyström avslutar den första delen med ett mycket intressant kapitel om efterkrigstidens markpolitik och stadsplanering i Angered, där de bland annat visar hur de aktörer som strävade efter fortsatt självständighet som trots allt fanns hade svårt att hävda sig och inte kunde stoppa inkorporeringen i Göteborgs stad 1967.

Den andra delen av boken behandlar det ganska omfattande området politik, handel och sociala rörelser. Lennart Andersson Palm är i sitt kapitel inne på ett liknande ifrågasättande av Göteborgsandan som Jan Christensen och lyfter fram frihetstidens sociala konflikter och särskilt då 1743 års uppror, som även fick uttryck i Västsverige och Göteborg. I Martin Öhmans kapitel behandlas Göteborgs roll som handels- och kommunikationsnod under revolutionseran från slutet av 1700-talet och i synnerhet stadens täta koppling till Atlanthandeln. I Pia Lundqvists kapitel om Göteborgs judiska befolkning under 1800-talet argumenteras det för att den göteborgska befolkningen var relativt tolerant, vilket Lundqvist bland annat kopplar till det faktum att judarna var en av flera inflytelserika grupper i staden med egna nätverk och församlingar.

I Jan Christensens andra kapitel i antologin behandlas antisemitism och antinazism i Göteborg under första halvan av 1900-talet. Här betonas inte minst arbetarrörelsens tidningar, som han menar inte har fått ett ordentligt erkännande för sina antinazistiska insatser. Lars Hansson behandlar nazismen i staden under mellankrigstiden, vilket var en period då framför allt Lindholmsnazisterna i NSAP var särskilt starka och lyckades få två mandat i stadsfullmäktige 1934. Hansson menar att just det tidiga 1930-talet var en period då Göteborg drabbades extra hårt av depressionen, vilket ledde till stor politisk mobilisering i staden, där både kommunister och nationalsocialister flyttade fram sina positioner, även om framför allt de senare klarade av att bygga vidare på sina framgångar under fortsättningen av 1930-talet.

I Martin Lindes kapitel förs en mycket intressant diskussion om arbetarrörelsens något sena genombrott i Göteborg och kopplingen till den starka roll som den stränga inomkyrkliga väckelserörelsen schartauanismen hade i staden. Anton Jansson skriver om fritänkarorganisationer i staden, alltså föreningar för religionskritik och ateism. Jansson ser dessa som en mindre inflytelserik del av folkrörelsevågen, som aldrig i samma utsträckning som

andra lyckades få till en större rörelse. I Lennart K. Perssons kapitel undersöks de båda idrottsklubbarna Örgryte IS och IFK Göteborg, och Persson visar att de under sina tidiga år hade en stor genomströmning men också i båda fallen en ganska tydlig medelklassprofil.

Den sista delen av boken behandlar befolkning, levnadsförhållanden och utbildning. Thomas Magnussons kapitel om fattigvården i Göteborg under första halvan av 1800-talet är en intressant socialhistorisk studie av de snabba samhällsförändringarna och försöken att få till ett politiskt svar. Daniel Larssons och Lennart Andersson Palms kapitel behandlar befolkningsutvecklingen före 1800-talet. Det, liksom Johannes Dauns kapitel om epidemier och barnadödlighet under första halvan av 1800-talet, presenterar intressanta rön om människors liv och kanske framför allt död i det förindustriella Göteborg. Helene Castenbrandt tar sig an den mycket intressanta sjukvårdsrörelsen, med fokus på Sömmerskornas sjuk- och begravningskassa i Göteborg. Den här tidiga, som Castelbrandt kallar det, "blandande välfärdsekonomin" av frivilliga, statliga, kommersiella och informella aktörer, är mycket intressant och bör studeras mera, och Castenbrandts kapitel är ett intressant bidrag till detta.

Ulrika Lagerlöf Nilsson lyfter i sitt kapitel fram Göteborgs betydelse för barnmorskornas professionalisering under andra halvan av 1800-talet genom både Barnmorskeanstalten och den kollektiva organiseringen av barnmorskor. Den senare processen var inte minst viktig för att kunna etablera barnmorska som en profession, jämsides sjuksköterska och läkare men över jordemoder. I det sista kapitlet i boken behandlar Lena Larsson Lovén och Ulf R. Hansson Göteborgs högskolas framväxt och inte minst rektor Axel Boëthius roll i den process som gjorde högskolan till ett universitet.

Allt taget är *Göteborg genom tiderna* överlag välskriven och mycket intressant, och inte minst märker man under läsningen att författarna har haft en stor frihet att kritiskt närma sig Göteborgs historia. De har lyckats ge en mångfacetterad bild av stadens politiska och sociala historia med inslag av kulturell, demografisk, ekonomisk historia samt genushistoria. Dock är det så, som ofta är fallet med antologier, att de olika artikelförfattarna skriver sinsemellan ganska skilda kapitel vad gäller innehåll och omfång. Detta är inte nödvändigtvis en brist, utan det finns mycket ny och intressant kunskap att hämta ur boken, men det gör också att den förmodligen kommer att läsas mer för delarna än för helheten. Tur då att delarna är så pass intressanta.